

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra slavistiky

Sekce ukrajinistiky

Lexikum a terminologie jezdeckví v ukrajinsko -
českém srovnání

Bakalářská práce

Vypracovala: Tetiana Danyliuk

Vedoucí: prof. Arkhanhelska Alla, DrSc.

Olomouc 2024

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a uvedla všechny použité
prameny.

V Olomouci, dne

Podpis

Děkuji prof. Alla Arkhanhelska, DrSc., za konzultace a cenné rady, které mi během psaní bakalářské práce poskytovala.

Podpis

Зміст

Вступ	5
ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА	7
1. Конярство та кінний спорт	7
1.1 Приручення коня та співіснування з ним	7
1.2 Подальший розвиток конярства на території України	7
1.3 Зародження кінного спорту на території України	9
1.4 Подальший розвиток кінного спорту	9
1.5 Рисисте конярство на території України	10
1.5.1 Київський іподром	11
1.5.2 Львівський іподром	11
1.6 ДЮСШ та приватні кінні клуби	13
1.7 Сучасне спортивне конярство України	14
1.7.1 Харківський кінний завод	14
1.7.2 Петриківський кінний завод	15
1.7.3 Жашківський кінний завод	16
2. Термінологія	16
2.1 Термінологія як наука	17
2.2 Термін та терміносистема	17
2.3 Види термінів за походженням	18
2.4 Термінологія конярства в українській мові	19
2.5 Професіоналізми в кінному спорті	20
ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА	22
3. Тематична група: амуніція коня	22
5. Тематична група Змагання та тренувальний процес	28
6. Тематична група: конярство	30
Висновки	32
Resumé	33
Список використаних джерел	35

Вступ

Темою своєї дипломної роботи я обрала «Lexikum a terminologie jezdeckví v ukrajínsko - českém srovnání». Мене зацікавило вивчення цього питання, оскільки тривалий час моє життя було пов'язане з кінним спортом, а тепер, певною мірою і з лінгвістикою.

Основною метою роботи було, за допомогою етимологічних словників та інших інтернет – джерел визначити походження термінів (у вибраних тематичних групах) в українській та чеській мовах, а на базі отриманої інформації провести узагальнююче порівняння та зрозуміти під впливом яких мов формувалась термінологія конярства у тій чи іншій мові.

Теоретична частина присвячена історії конярства та кінного спорту, своєрідний екскурс у історичне підгрунтя появи та розвитку термінології цієї галузі, основні фактори під впливом яких ця лексика формувалась та поширювалась. Також описані основні поняття про термін та його види, зокрема у галузі якій присвячена ця робота.

Практична частина сформована наступним чином: спершу подане походження терміну в українській мові, далі наводиться чеський еквівалент та його походження, а останній рядок – це визначення слова в українській мові. В роботі над практичною частиною використовувались наступні джерела:

- 1) МАСНЕК, Václav. Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997. ISBN 80-7106-242-1.
- 2) ОЖЕГОВ С., ШВЕДОВА Н. Толковый словарь русского языка. Москва: Азбуковник, 2001. ISBN 5-89285-003-X.
- 3) REJZEK, Jiří. Český etymologický slovník. 2., nezměn. vyd. Voznice: Leda, 2012. ISBN 978-80-7335-296-7.
- 4) МЕЛЬНИЧУК О. та колектив. Етимологічний словник української мови. Київ: Наукова думка, 1982. Т.1: А-Г / Укл.: Р. В. Болдирев та ін. — 1982. — 632 с.
Dostupné z: resource.history.org .
- 5) МЕЛЬНИЧУК О. та колектив. Етимологічний словник української мови. Київ: Наукова думка, 1982. Т.2: Д - Копці / Укл.: Н. С. Родзевич та ін. —1985. — 572 с.
Dostupné z: resource.history.org .
- 6) МЕЛЬНИЧУК О. та колектив. Етимологічний словник української мови. Київ: Наукова думка, 1982. Т.3: Кора - М / Укл.: Р. В. Болдирев та ін. — 1989. — 552 с.
ISBN 5-12-001263-9. Dostupné z: resource.history.org .

- 7) МЕЛЬНИЧУК О. та колектив. Етимологічний словник української мови. Київ: Наукова думка, 1982. Т. 4: Н - П / Уклад.: Р. В. Болдирев та ін.; Ред. тому: В. Т. Коломієць, В. Г. Складенко. — 2003. — 656 с.
ISBN 966-00-0590-4. Dostupné z: resource.history.org .
- 8) МЕЛЬНИЧУК О. та колектив. Етимологічний словник української мови. Київ: Наукова думка, 1982. Т. 5: Р - Т / Уклад.: Р. В. Болдирев та ін. — 2006. — 704 с.
ISBN 966-00-0785-X. Dostupné z: resource.history.org .
- 9) МЕЛЬНИЧУК О. та колектив. Етимологічний словник української мови. Київ: Наукова думка, 1982. Т. 6: У - Я / Уклад.: Г. П. Півторак та ін. — 2012. — 568 с.
ISBN 978-966-00-0197-8 (6).
- 10) ГУРЕВИЧ Д., РОГАЛЕВ Г. Словарь – справочник по коневодству и конному спорту. 1991. Dostupné z: <http://bio.niv.ru/doc/dictionary/horse-breeding/index.htm> .
- 11) БУСЕЛ В., Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ: Перун, 2005. ISBN 966-569-013-2. Dostupné z: irbis-nbuv.gov.ua .

В заключній частині підведені підсумки та зроблені висновки, визначені мови, вплив яких, можна вважати домінантним при формування термінології конярства та кінного спорту у кожній із досліджених мов.

ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

1. Конярство та кінний спорт

1.1 Приручення коня та співіснування з ним

Всесвітній історії кінного спорту передують тисячоліття співіснування людей та коней. Достеменно невідомо, коли і де саме людина приручила коня. Одна із найпоширеніших теорій говорить про те, що, ймовірно, одомашнення коня відбулось в євразійських степах на території сучасного Казахстану, в період 3700 – 3100 років до н. е. Для представників ботайської культури, які в той час проживали у цьому регіоні, коні були невід’ємною частиною життя, на що вказують відомості про їх побут.¹ Існують дослідження, які свідчать про те, що одомашнення коня могло відбутись у декілька етапів і на різних територіях. В описах народів, що населяли українські землі в різні періоди, згадується, що вони були землеробами, скотарями та воїнами і широко використовували коней у веденні господарства. Так, наприклад, під час розкопок, проведених В. Хвойкою поблизу м. Обухів та місцях поблизу с. Трипілля, було знайдено багато кісток худоби, зокрема коней, а також рештки кінської зброї та прикрас до неї. Зображували коней трипільці і на глиняному посуді.² Для племен Скіфів коні були не лише партнерами в бою (скіфи мали свою кінноту), але і джерелом їжі, перш за все м’яса. Молоко тварини вживали як окремий продукт, а також готували з нього кумис та кінський сир. Коней скіфи зображували на прикрасах, наприклад, на відомій скіфській пекторалі з кургану Товста Могила, або на золотому гребені з кургану Солоха, що свідчить про вагомую роль тварин у житті племен.

1.2 Подальший розвиток конярства на території України

Про більш пізній розвиток конярства дізнаємось з літописів часів Київської Русі. У них описуються володіння князів та «штат» працівників, від конюхів до ковалів, які доглядали за конями, а також порядок та устрій в князівських конюшнях.

Відомим кіннотниками на території України були й запорізькі козаки. Вони перехоплювали породистих жеребців, яких ногайці виводили з Персії до Москви через

¹ OLSEN, Sandra. (2006). Early horse domestication on the Eurasian steppe. Documenting Domestication: New Genetic and Archaeological Paradigms, с. 245-269.

² ГОПКА Б. М., ХОМЕНКО М. П. та ПАВЛЕНКО П. М. «Конярство». Київ, «Вища освіта», 2004. ISBN 966-8081-19-6.

українські степи, вивели свого верхового коня і назвали його Черкаським, він був надійним партнером в походах та бою. Ці коні становили левову частку російської кінноти, та саме черкаськими кобилами, за наказом Петра I, був укомплектований кінний завод в Астрахані.³

Після численних війн з'явилась необхідність відновлювати конярство та збільшувати поголів'я для війська. З цією метою було створено десяток заводів при малоросійських полках та закуплено майже пів десятка тисяч кобил та пів тисячі жеребців. У той час Україна мала чудових верхових коней, більшість гусарських полків формувалось саме тут, а їх назви походили від назв українських міст – Ізюмський, Сумський і т. д. Однак вже за 25 років після створення військові кінні заводи було ліквідовано, оскільки їх діяльність не виправдала сподівань. Протягом XVIII та XIX століття активно розвивались приватні кінні заводи та культивувались представники верхових та запряжних порід. У 1845 р. засновано першу в Україні Полтавську державну заводську стайню, за час її існування значно покращилась якість поголів'я. Коней з Полтавщини експортували до Європи та Туреччини, а станом до 1916 р. в Україні функціонувало вже 9 державних стаєнь.

Проте військово-політична ситуація в регіоні не сприяла селекції коней. Пізніше, в зв'язку з розширенням сільськогосподарської діяльності (вирощування продовольчих і технічних культур), в деяких регіонах України зменшилась кількість природних пасовищ, і, як наслідок, на заводах значно скоротилось поголів'я коней. Неприятливі умови для розвитку конярства створила і громадянська війна 1918 – 1922 років, колективізація та становлення радянської влади. До 1940 року була проведена значна робота з відновлення кількості коней в Україні, було засновано нові кінні заводи, розпочато випробування коней на іподромах, а також заборонено забивати коней на м'ясо. «На початок 1941р. в Україні налічувалось 4,7 млн голів коней.<...>На початок 1946р. в Україні залишилося 2,0 млн коней, а до 1954р. кількість їх зросла до 2,6 млн голів.<...>У червні 1953 р. на нараді спеціалістів Головного управління по конярству МСГ колишнього Союзу та начконів кінних заводів, яка проходила у Дібрівському кінному заводі було прийнято рішення про створення, на основі наявного верхово – запряжного помісного поголів'я, української верхової породи (УВП) коней для потреб кінного спорту.»⁴ Подальших 37 років основною діяльністю для українського конярства

³ ГОПКА Б. М., ХОМЕНКО М. П. та ПАВЛЕНКО П. М. «Конярство». Київ, «Вища освіта», 2004. ISBN 966-8081-19-6.

⁴ <https://elearn.nubip.edu.ua/mod/book/tool/print/index.php?id=181096>

було вдосконалення породи УВП (Українська верхова порода), а вже 16 жовтня 1990 року порода була затверджена Міністерством сільського господарства СРСР.⁵

1.3 Зародження кінного спорту на території України

Кінний спорт, яким ми звикли його бачити, бере свій початок з 1912 року, коли його було включено до програми літніх Олімпійських ігор. Тоді Україна частково належала до Російської імперії, достеменно невідоме походження вершників, що тоді представили ці території на Олімпіаді, але можна припустити, що саме 1912 є роком, коли на території сучасної України з'явився кінний спорт в сучасному його вигляді. Загалом до 1950 року кінним спортом займались переважно військові, а вже в 1952 році СРСР було прийнято до Міжнародної федерації кінного спорту. В Україні почали проводити як змагання національного рівня, так і Спартакіади народів та чемпіонати СРСР. Дуже визначними для країни стали також чемпіонати Європи з триборства (1973 р.) та виїздки (1975 р.).

Аж до 1991 року українські вершники творили кістяк збірної СРСР та успішно виступали на престижних змаганнях як в командному так і в особистому заліках.⁶

Здобуття незалежності стало поштовхом для нової сторінки в українському кінному спорті. Незважаючи на певний занепад цього напрямку у зв'язку з політичними подіями, вже у 1992 році була створена Федерація кінного спорту України, а у 1993 її внесли до Міжнародної федерації кінного спорту. З того часу цей прекрасний вид спорту пережив чимало злетів та падінь, безліч змін президентів Федерації, набуття статусу національної та ін. та попри все це спортсмени, які обожають свою справу продовжують писати історію українського кінного спорту.⁷

1.4 Подальший розвиток кінного спорту

Розвиток кінного спорту на території України нерозривно пов'язаний зі становленням кінного спорту в Радянському союзі. Оскільки Україна була однією з п'ятнадцяти республік колишнього СРСР, українські вершники, як і спортсмени

⁵ <https://elearn.nubip.edu.ua/mod/book/tool/print/index.php?id=181096>

⁶ КИРИЧЕНКО Віра. «Кінний спорт». In: «Енциклопедія сучасної України». 2013. [08.04.24] Dostupné z: <https://esu.com.ua/article-6920>

⁷ [efu.org.ua\[online\]](http://efu.org.ua/online). Всеукраїнська федерація кінного спорту. [08.04.2024]. Dostupné z: <http://efu.org.ua/federation/history/#2>

з інших країн союзу, працювали на спільну славу та успіх. Незважаючи на командний характер кінного спорту в ті часи, саме українські спортсмени, кінні заводи та коні Української верхової породи внесли левову частку необхідного для всесвітньо відомого успіху радянської школи верхової їзди. Довгий час вона вважалась світовим еталоном, а пов'язано це було саме з успіхом команд СРСР. Одним із прикладів українського вкладу в цю епоху, був кінь Української верхової породи – Іхор, який під сідлом Івана Кізімова здобув перемогу в особистій першості у виїзді на Олімпійських іграх в Мехіко у 1968 році. Більше того, сам Кізімов починав свій шлях у жокейській школі в Україні, саме там здобув перші навички роботи з кіньми, а після закінчення школи повернувся до Ростову та працював жокеєм на іподромі.⁸

Однією з найвизначніших подій у Радянському кінному спорті стала Олімпіада 1980 року, що проходила в Москві. Однією з учасниць, у складі команди ССРСР з виїздки стала Віра Місевич. Відома українська вершниця, яка як і багато інших спортсменів, тренувалась в спортивному товаристві «Динамо» у Києві, під керівництвом видатних українських тренерів Бориса та Іраїди Мурашових. Місевич у команді з Віктором Угрюмовим та Юрієм Ковшовим вибороли Олімпійське золото.⁹ Проте, Місевич не єдина українська вершниця, що була в складі легендарної олімпійської команди. В склад команди з конкуру увійшов Віктор Погановський – український спортсмен родом з Миколаєва. У 1965 році взяв участь у першому Чемпіонаті України та отримав звання майстра спорту України, а вже у 1967 році став капітаном збірної СРСР. Перемога на Олімпійських іграх принесла вершнику титул чемпіона та заслуженого майстра спорту СРСР. Пізніше він продовжував брати участь у змаганнях національного та міжнародного рівня, а у 1992 зайняв посаду головного тренера Миколаївської кінно-спортивної школи.¹⁰

1.5 Рисисте конярство на території України

Окрему сторінку в історії творить рисисте конярство та випробовування коней рисистих та верхових порід. Найвідоміші іподроми на території України у складі СРСР

⁸ Михаил Кизимов. «Конный спорт. Кизимов Иван. Фильм Анны Папушевой «Последний чемпион». 2016 г.» In: YouTube [online]. 20.11.16 [7.4.2024]. Dostupné z : <https://www.youtube.com/watch?v=cWV2pcHFbCU>

⁹ PRADAR.media. «ОЛИМПИАДА – 80: Ход конем». In: YouTube [online]. 14.10.22 [07.04.24]. Dostupné z : <https://www.youtube.com/watch?v=4p1bMxKqhXc&t=259s>

¹⁰ Миколаївська обласна бібліотека для дітей ім. В.О. Лягіна. «Погановський Віктор Олександрович». [07.04.24]. Dostupné z : <https://www.laginlib.org.ua/moya-mykolayivshhyna/chest-i-slava-sportyvnoyi-mykolayivshhyny/sportsmeny-olimpijtsi/poganovskiy-viktor-oleksandrovych/>

знаходились у Києві, Одесі та Харкові. Крім цього, у Львові та Ворошиловграді (сучасний Луганськ) знаходились так звані «госконюшни». Розповіді про цей напрям конярства в Україні хотілось би на прикладі українських іподромів.

1.5.1 Київський іподром

До прикладу «За своїм обладнанням і якісними показниками роботи Ці України вийшов до числа найкращих іподромів колишнього СРСР.»¹¹ За свою довгу історію іподром у Києві пережив неодноразову зміну керівництва, декілька реконструкцій (зокрема і повоенну), періоди занепаду та розквіту. До останніх можна віднести 1969, 1981, 1985 та 1988 роки, коли київський іподром приймав «Всесоюзні змагання кіннотників колгоспів, радгоспів і кінних заводів», в яких змагались всі республіки Радянського Союзу.¹² Такого роду дійства завжди проводились з розмахом та являли собою неабияке свято не лише для людей причетних до конярства, але і для глядачів, близько тисячі яких, вміщали тодішні трибуни Центрального іподрому України. Ось як ці події описані в альманаху про Київський іподром: «Захоплюючим видовищем виявилися змагання на російських трійках, де цінується не тільки високий спортивний результат, а й уміння бути цікавими для глядача.»¹³

Ще однією визначальною подією став початок функціонування тоталізатора, це сталось у 1889 році. В ті часи робота київського іподрому носила скоріше комерційно-спортивний характер, ніж праця над покращенням породних якостей коней.¹⁴

1.5.2 Львівський іподром

Проте історія іншого, Львівського іподрому, почалась задовго до створення ССРСР, більше того, за час існування міста їх було чотири, але не всі вони розташовувались за теперішньою адресою. Інтернет-портал «Фотографії старого Львова» коротко розповіли хроніку Львівських іподромів, опираючись на архівні фото. На мапі стародавнього Лемберга та його передмістя від 1844 року є територія, позначена як «Rennbahn», що в перекладі з німецької означає «іподром», проте у 1914 році німці

¹¹ ЛЕОНТЬЄВА Л.М. Київський іподром, 1867 – 2007. Атмосфера, 2008. ISBN 978 – 966 1634 – 00 – 7

¹² Там само

¹³ Там само

¹⁴ Там само

спорудили там аеродром.¹⁵ Пізніше, вже у іншій частині міста звели другий за рахунком іподром у місті лева. Це сталось у 1889 році. Зрозуміти, де саме, локально він розташовувався, дуже просто; достатньо просто знайти на мапі сучасного Львова Український Католицький університет або Державну податкову адміністрацію. Втретє комплекс для кінних перегонів відкрився у 1928 році. «Новий іподром не поступався своєму попереднику в розмірах. Бігова доріжка завдовжки 1600 метрів мала 24 метри у ширину, а фінішна пряма – 350 м. Усередині доріжки влаштували кросову дистанцію з п'ятьма постійними перешкодами. Збудували трибуни і конюшні на сто коней. Чарівності об'єктові додавав ліс, який з трьох боків оточував іподром.»¹⁶

Другий львівський іподром в поруч із Стрийським парком. In: photo-lviv.in.ua [online]. Взято з сайту «Фотографії старого Львову».[26.02.24]. Dostupné z: <https://photo-lviv.in.ua/chotyry-lvivski-ipodromy/>

Четвертий іподром у Львові виник у 1977 році в кінці вулиці Стрийської. Він є найновішим в Україні і єдиний на заході країни. Унікальним його робила наявність трав'яної доріжки, створеної для випробування коней верхових порід (скачок).¹⁷ На сайті Львівського іподрому востаннє оприлюднена програма скачок на 2006 рік. Сьогодні скачки не проводяться на жодному з іподромів України. Такий рід діяльності став неприбутковим. Занепад іподромів, колишній директор Київського іподрому, Владислав

¹⁵ ПРОКОПІВ В. «Чотири Львівські іподроми». In: photo-lviv.in.ua [online]. 9.12.2015. [26.02.24]. Dostupné z: <https://photo-lviv.in.ua/chotyry-lvivski-ipodromy/>

¹⁶ Там само

¹⁷ www.ipodrom.lviv.ua . Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20111107005105/http://victoria.lviv.ua/portfolio/ipodrom/photo.html>

Подопригора, у своєму інтерв'ю з 2010 року пояснив ухваленням рішення Верховної Ради про заборону грального бізнесу в Україні, під який спадав і тоталізатор.¹⁸ Це сталося у 2009 році. У Чехії, наприклад, ситуація виглядала зовсім інакше, ось що про це писала пражка журналістка «Радіо Свобода»: «Ще донедавна в Чехії можна було ставити на коней виключно на перегонах. Кілька років тому закон змінився. Тепер ставки на кінських перегонах приймають тоталізатори. <...> Такий важливий пункт цього Закону: «виручені кошти зі ставок можна використовувати тільки на дотації, що підуть на плекання племен бігових коней, розбудову іподромів, інші подібні цілі».¹⁹

1.6 ДЮСШ та приватні кінні клуби

До сьогодні становище українських іподромів тільки погіршувалось. Ось як виглядає інфраструктура очима пересічної громадянки, котра відвідала іподром з метою покататися на коні: «Львівський іподром має дуже зручне розташування, там є не лише відкритий, а й закритий манеж, тож можна займатись у будь-яку погоду, є тренувальне поле, поле для коню, - каже Христина. - Тобто база дуже хороша. Але така занедбана! Розумію, під час карантину змагання не проводились, але ж у такому жахливому стані він не через те, що кілька місяців не працював. Лавки поламані, кривий іржавий паркан, стійла темні...»²⁰ Натомість, у людей, які так чи інакше причетні до іподрому, є власна точка зору щодо причин такої занедбаності. «Тим часом працівники іподрому бояться, що його спеціально доводять до «точки неповернення», адже це дуже ласий шматок землі. Свого часу у міській раді навіть була ідея зробити дорогу на «Арену Львів» навпростець - через іподром. Хоча сам іподром через це став би непридатним для тренувань.»²¹ Варто зауважити, що в статті і на фото йдеться про ДЮСШ «Буревісник», яка знаходиться на території Львівського іподрому, проте не є його частиною. Сам іподром є окремою організацією і достаменно з'ясувати, як саме зараз йдуть справи підприємства, неможливо. ДЮСШ займається підготовкою спортсменів від 12 років у таких дисциплінах кінного спорту, як виїздка, конкур та триборство. Тренування

¹⁸ КОВАЛЕНКО Н. та ШЕРСТЮК Н. «Майбутнє українських іподромів». In: radiosvoboda.org. 25.06.10 [27.02.24]

Dostupné z: <https://www.radiosvoboda.org/a/2082571.html>

¹⁹ Там само

²⁰ ВОРОНОВИЧ З. «Львівський іподром: манеж потопав у болоті, лавки повиламувані...» 09.07.2020 [27.02.2024]. Dostupné z: <https://wz.lviv.ua/life/416089-lvivskiy-ipodrom-manezh-potopaie-u-boloti-lavky-dliadachiv-povylamuvani>

²¹ Там само

проводять тренери різних категорій. Серед них відомий в Україні вершник, МСМК (майстер спорту міжнародного класу) з кінного триборства - Петро Плекан, та його дружина Олена Плекан – тренер першої міжнародної категорії та суддя першої національної категорії. Вихованці львівського «Буревісника» беруть участь у змаганнях національного (чемпіонати та кубки України, а також приватні турніри) та міжнародного рівня (міжнародні змагання з виїздки під прапором FEI), свідчать про це численні дописи на офіційній сторінці²² кінно - спортивної школи в Facebook. Однозначно складно сказати, чим саме зумовлений такий стан конюшні, манежей та прилеглої території, але вочевидь, спортсменів та просто фанатів своєї справи це не зупиняє та вони продовжують тренуватись і досягати спортивних результатів. Зовсім поруч, буквально за парканом знаходиться приватний кінний клуб КСК (кінно – спортивний клуб) «Вікторія». Клуб надає можливість приватних уроків верхової їзди, катання на конях, фотосесії, а також щороку організовують змагання з конкуру та виїздки.²³ Звичайно, це далеко не єдиний приватний клуб в Україні, їх існує десятки і багато з них є сучаснішими, але всі вони напевне були створені з комерційною метою, деякі з них є не тільки кінно – спортивною базою, але і відпочинковим комплексом з готелями, конференц – залами та СПА. Ціни на утримування коней тут зовсім інші, а комплекси орієнтовані на приватних власників, які самі фінансують своє хобі або спортивний розвиток. На жаль, жодне державне підприємство в Україні не має навіть близько схожої інфраструктури. Воно і не дивно, формат ДЮСШ та подібних закладів є спадщиною Радянського Союзу. У країнах західної Європи немає закладів, які б навчали дітей верхової їзди за рахунок держави. Весь професійний спорт існує переважно завдяки спонсорам, в яких, як правило, є свій комерційний інтерес. Ще часто батьки самі повністю фінансують заняття своєї дитини, тож такі навчальні бази в Україні можна вважати по-своєму унікальними. Вони дають можливість дитині познайомитись зі світом кінного спорту, а батькам для цього не доведеться одразу робити багатотисячні вкладення.

1.7 Сучасне спортивне конярство України

1.7.1 Харківський кінний завод

²² КЗ «ДЮСШ Буревісник» з кінного спорту. In: Facebook [online]. [27.2.2024]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/p/КЗ-ДЮСШБуревісник-з-кінного-спорту-100043331936089/>

²³ ksk.viktoria. In: Instagram[online]. [27.2.24]. Dostupné z: <https://www.instagram.com/ksk.viktoria/reels/>

Станом на сьогоднішній день одним із найвідоміших заводів, який займається розведенням української верхової породи є ТОВ «Харківський кінний завод». Товариство розпочало свою роботу з 2005 року на території Харківського іподрому під керівництвом директора Бугайчука Леонтія Миколайовича.²⁴ Коні, народженні в цьому господарстві, виступають у всіх дисциплінах кінного спорту на українських та міжнародних аренах. Беззаперечно відомими в Україні є такі вихідці з Харківського кінного заводу: Посейдон (Сандрос Діамант – Пінега), Сер Діамант (Сандрос Діамант – Сімона), Абсент (Бутафор – Асканія) та ін.

Після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року, директор Харківського кінного заводу Леонтій Бугайчук неодноразово проводив евакуаційні заходи з порятунку коней з прифронтової зони, зокрема й спільно з службою порятунку тварин міста Харкова, поліцією та волонтерами.²⁵ Незважаючи на воєнний стан у країні, роботу кінний завод не припиняв, і в січні 2024 року директор підприємства, опублікував на своїй сторінці в Facebook²⁶ фото та відео перших лошат нової ставки.

1.7.2 Петриківський кінний завод

Ще один досить відомий як в Україні, так і за кордоном племінний репродуктор – Петриківський кінний завод. Згідно з інформацією на офіційному сайті²⁷ кінного заводу, основними задачами господарства є: вирощування, підготовка та продаж коней для олімпійських видів кінного спорту. Маточне поголів'я складається з кобил: голштинської, вестфальської, бельгійської теплокровної порід, породи французький сель та інших. Коней, народжених на цьому заводі, можна побачити на змаганнях з триборства, конкуру та виїздки. З визначних здобутків підприємства варто згадати жеребця Savtat PKZ, який у 2014 році, на керунгу в Німеччині отримав звання чемпіона серед молодих конкурних жеребців вестфальської породи. Зі слів заводчика жеребця та власника Петриківського кінного заводу – Андрія Мілованова, такий результат керунгу молодих коней викликав

²⁴ ХОХЛОВА Е. 5 причин поехать в Харьковский конный завод. Horses. 2020, № 47 (53), 91-94.

²⁵ Суспільне Харків. Евакуйовані коні з-під Авдіївки – у Харкові: як почувуються тварини, які вижили під обстрілами. In: YouTube [online]. 22.11.23 [cit. 2024 - 01- 16]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=uhTRmfHLI8U>

²⁶ Леонтій Бугайчук. In: Facebook [online]. [cit. 2024 – 01 – 16]. Dostupné z: https://www.facebook.com/people/Леонтий-Бугайчук/100024192348511/?locale=fr_FR&paipv=0&eav=AfZeR3-yt1xDn5wk7jFhNWjI9WI9Kskqt-mN1HHGLsWe6t5Ode9-HOF1mLQYjops754&_rdr

²⁷ https://pkz.dp.ua/?page_id=480

ажіотаж, оскільки ще ніколи раніше випробування вестфальських коней не вигравав кінь не німецького походження.²⁸

Незважаючи на війну, вершники та коні Петриківського кінного заводу продовжують брати участь у змаганнях в Україні, про це свідчать відео²⁹ на сторінках заводу.

1.7.3 Жашківський кінний завод

З 1999 року у місті Жашкові функціонує кінний завод, який спеціалізується³⁰ на розведенні та тренінгу коней західноєвропейських порід, а також проводить щорічні аукціони молодняку, в тому числі і в онлайн форматі. Репродуктор тісно співпрацює з іноземними партнерами, одним із них є пан Heinrich Ramsbrock – відомий німецький конезаводчик. Щороку, спеціалісти Вестфальського кінного союзу приїжджають, для того щоб помітити молодняк відповідним породі тавром, а також видати документи про походження коней. У Жашкові народжуються лошата від жеребців – плідників зі світовим ім'ям. Одним із найвідоміших з них є Cornet Obolensky. Його найвидатнішим досягненням є участь в Олімпіаді 2008 року у складі збірної Німеччини. Проте не Cornet – ом єдиним... У цьому маленькому містечку біля Черкас знайшлося місце ще не одній зірці світового конкурсу. Наприклад: Comme Il Faut, Captain Fire, Deep Purple та ін. Після Російського вторгнення в Україну 9 березня 2022 року жеребці Cornet Obolensky та Comme Il Faut були евакуйовані з України до Німеччини.³¹ Про це одразу повідомив і чеський новинний портал jezdcı.cz. На офіційному сайті та сторінках підприємства в соціальних мережах немає свіжої інформації стосовно припинення діяльності з розведення коней, тому не можна однозначно стверджувати, що завод тимчасово або повністю припинив свою діяльність.

2. Термінологія

²⁸ horses.dp.ua [online]. Dostupné z: <https://horses.dp.ua/vestfalskij-kering-pokorilsya-loshad/>

²⁹ КОПЫЛОВ, Владимир. [MARTYNIUS PKZ 130] In: Facebook [online]. 14. srpna 2023 [cit.2024 – 01 -17]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/100012648439575/videos/1209678519850069/>

³⁰ <http://paradeallure.com/about/>

³¹ Jozef Malinovsky. Top hřebci Cornet Obolensky a Comme Il Faut byli evakuováni z Ukrajiny. In: jezdcı.cz [online]. 09.03.2022. [18.01.24]. Dostupné z: <https://www.jezdcı.cz/clanky/top-hrebci-cornet-obolensky-a-comme-il-faut-byli-evakuovani-z-ukrajiny/>

2.1 Термінологія як наука

У зв'язку з постійним виникненням нових термінів у багатьох мовах світу з'явилась необхідність їх систематизації та вивчення, що вимагає створення окремої, повноцінної науки. Досить довго термінологію сприймали як напрям чи розділ лексикології, проте дедалі більше фахівців сьогодення починають розглядати термінологію як самостійну науку.

2.2 Термін та терміносистема

Поняття «термін» формувалося та виокремлювалось не одне століття і до тепер не отримало сталого визначення. М. Вакуленко у своїй роботі подає наступне визначення терміна: «...термін (від грец. 'кінець, межа') – це одиниця лексичного рівня (слово або словосполучення), яка позначає певне поняття у відповідній галузі людської діяльності, утворює функціонально – тематичний клас галузевої лексики і є органічним (системним чи позасистемним) елементом термінологічного фонду.»³²

Існують такі види термінів: 1) суто фахові терміни (*катун, хакамора, шпрунт*); 2) застосовані (ті, які спершу були складниками інших терміносистем, але в конкретній галузі набули нового значення) (*капсуль, вуздечка, вольт*); 3) загальноживані слова, що у контексті конкретної галузі набувають специфічного значення (*колокіл, свіча, стіл*); 4) дотичні терміни, які широко використовуються у багатьох галузях, що робить їх міжгалузевими (*суддя, оцінка, розминка*); 5) загальні слова, що у поєднанні з конкретними термінами, набувають виразно термінологічного значення (*лінія старту, лінія фінішу, сумка для сидла*); 6) загальні слова (не терміни), що є широкоживаними в певній галузі (*крок, сіно, стайня*); 7) терміносполучення (стійкі, характерні для певної галузі сполучення слів)³³ (*зібрана рись, розширення темпу, уступка шенкелю*). Важливою ознакою для терміна є морфологічна придатність до утворення від нього похідних слів. На думку Т. Секунди, термін, який є точним, недвозначним, легкозрозумілим та добре звучить, можна вважати вдалим. Д. Лотте до ознак вдалого терміна також додає умотивованість, погодження з іншими одиницями в терміносистемі, а також віддавав перевагу національним термінам перед іншомовними.

³² ВАКУЛЕНКО, Максим. «Українська термінологія: комплексний лінгвістичний аналіз». Івано – Франківськ: Фоліант, 2015, с.24. ISBN 978-966-02-7762-5.

³³ Там само, с.36.

Своєю чергою подібні між собою терміни, що стосуються однієї галузі або сфери людської діяльності, можуть утворювати окремі групи – терміносистеми. Згідно з Д. С. Лотте, можна наголосити на таких вимогах до терміносистеми: всі терміни, які належать до системи мають базуватись на наукових поняттях тієї галузі, яку обслуговують її одиниці, та мають відображати спільність термінованих понять та їх специфічність.³⁴

2.3 Види термінів за походженням

Терміни, як і інша лексика в українській мові, за походженням поділяються на питому та іншомовні (запозичені). Питома, або ж які її ще називають успадкована лексика – це та, що наявна у мові від самого початку її існування і не є запозиченою з жодної іншої мови. «Переважає більшість питомої лексики української мови – праслов'янського походження, тобто успадкована з незафіксованої, але реконструйованої дослідниками праслов'янської мови (існувала від початку II тис. до н. е. до середини I тис. н. е.) — спільного джерела всіх слов'янських мов.»³⁵ Натомість іншомовною лексикою є слова запозичені з інших мов (слов'янських та неслов'янських), вона може зберігати риси цих мов або ж бути повністю освоєною. До запозичень зі слов'янських мов у нашому матеріалі належать запозичення з польської, чеської, російської, старослов'янської, наприклад: *збруя, брама, указ, споряджати*. До неслов'янських належить грецька та латинська мови (ще їх називають класичними), європейські (німецька, французька, італійська та англійська), східні мови та ін. Окрему групу творять слова запозичені із тюркських мов, або ж – тюркізми. Наприклад: *левада, інстинкт, кучер, велюр, карета, спорт, кумис*).

Запозичення поділяються на два види, прямі (наприклад, з німецької до російської, з польської до української тощо) та опосередковані (приміром, з французької до російської через німецьку). У термінології конярства присутня як питома українська лексика (*недоуздок, попона, шип, сінник*), так і спільнослов'янські лексичні одиниці (*відро* (псл.), запозичення зі слов'янських і неслов'янських мов, прямі *мундштук* (нім.),

³⁴ ПОПОВИЧ Ю., БЯЛИК В. «Поняття термінології та терміносистеми в сучасній лінгвістиці». Том 31(70). № 2 Том 2, 2020, 206 – 211. [03.04.2024]. ISSN 2663-6077. Dostupné z: <https://philol.vernadskyjournals.in.ua/archive?id=53>

³⁵ МОСІЄНКО А., БАС-КОНОНЕНКО О., БОНДАРЕНКО Л. та ін. Сучасна українська літературна мова: Лексикологія. Фонетика: підручник. Київ: Знання, 2010. ISBN: 978-966-346-826-6

гарець (пол.)) та опосередковані (*манеж* (з італ. *maneggiare* через франц. *manege*), *овес* (з псл. *овьсь* через стсл. *овьсь*, *морква* (з псл. *търку* через стсл. *трькы*)).

2.4 Термінологія конярства в українській мові

Логічно припустити, що термінологія конярства бере свій початок в період приручення коня людиною. На території України, часи Київської Русі та козацтва можна вважати одним із чинників збагачення та розвитку цієї терміносистеми. Вершники різними способами намагались зробити їзду верхи більш комфортною як для людини, так і для коня, таким чином виникала перша кінна амуніція та її назви. Тоді, як і сучасному світі коні також хворіли, хворобам також присвоювали назви тим самим поповнювали лексичний фонд зоотехніки.

Поява та активний розвиток кінного спорту на українських землях бере свій початок у 1900-их роках, коли більшість території сучасної України належала Російській Імперії. Оскільки, даним видом спорту на початках займались виключно військові люди, які служили Петербургу, мовою їх спілкування логічно була російська, відповідно й лексика, що стосувалася їзди верхи. У подальшому, ситуація ґрунтовно не змінилась, після вступу України до складу СРСР мовою міжнаціонального спілкування була знову ж таки російська. Федерація кінного спорту СРСР використовувала російську, відповідно всі правила та назви були, або російського походження, або запозичені з іноземних мов. На території України в повній мірі користувались російським термінологічним фондом, що не сприяло появі питомо українських термінів в даній галузі.

Після здобуття незалежності України, ніхто не надав належного значення спеціальній лексиці й термінології цієї галузі. Навіть на змаганнях державного рівня використовувалась документація від FEI (Міжнародної федерації кінного спорту) перекладена російською мовою. В повсякденному житті, на тренуваннях і т. п. не лише російськомовні, але і україномовні регіони продовжили користуватись російською лексикою, іноді самостійно пристосовуючи деякі з них на український лад.

З повномасштабним вторгненням Росії в Україну питання існування термінології кінного спорту українською мовою постало як ніколи гостро. Одна із провідних суддів України - Лариса Велика, опублікувала пост³⁶ на офіційній сторінці Всеукраїнської федерації кінного спорту про те, що створюється робоча група ентузіастів, які хочуть та

³⁶ VELYKA, Larysa. [Шановні колеги!...] In: Facebook [online]. 22.01.24 [cit.2024 - 06 - 26].
Dostupné z: <https://www.facebook.com/share/p/7ohaQMzWvDEhxGL3/>

можуть долучитись до перекладу, необхідних для змагань протоколів, українською мовою. Оскільки, невідомо, хто саме працював над перекладом, неможливо оцінити його професійність. Незважаючи на відсутність багатьох термінів в наявних словниках української мови, перекладені тексти були опубліковані на сайті федерації та почали використовуватись на офіційних змаганнях по всій території України.

Можемо підсумувати, що вузькоспеціальна термінологія кінного спорту в українській мові лише почала формуватися і відбувається цей процес на базі російських термінів та терміносистем. Ось деякі з прикладів російсько-українських адаптацій, що можна виокремити, вивчаючи документи з офіційних джерел: *Принимание* – *приймання*, *плечом внутрь* – *плечем всередину*, *прибавленная рысь* – *розширена рись*, *перемена ноги в воздухе* – *зміна ноги в повітрі*.

Важливо, що цілком нові терміни не прийнято «вигадувати», окремим способом термінотворення є запозичення з інших наукових сфер. Наприклад, термін «морфологія» у лінгвістиці та біології.³⁷

Багато слів та термінів запозичувалось в оригінальному або дещо зміненому варіанті. Терміни цієї галузі обслуговують всі пов'язані з кінним спортом сфери, а саме: ветеринарну медицину (*кульгавість*, *забій*, *рана*), тренувальний процес (*осажування*, *гнучкість*, *поворот на зад*), назви знаряддя (*жердини*, *стійки*), що використовується на манежі, амуніція коня (*ногавки*, *трензель*, *вудечка*), одяг вершника та всі необхідні йому допоміжні засоби (*шпори*, *стек*). Оскільки деякі види кінного спорту включені в програму Олімпійських ігор, можна сказати, що термінологія кінного спорту включає в себе і терміни, які безпосередньо пов'язані з проведенням олімпіади та її організацією (*медаль*, *церемонія нагородження*). Сюди ж належить лексика, пов'язана зі званнями спортсменів та процесом їх здобуття (*майстер спорту*, *розряд*, *залікова книжка*).

2.5 Професіоналізми в кінному спорті

Окрім термінів, існує також професійна лексика (професіоналізми). Йдеться про слова, вживані групами осіб на позначення предметів і понять, які пов'язані з їх професійною діяльністю або родом занять.³⁸ З лексики конярства та кінного спорту можемо навести такі приклади: *хрестити* – спосіб переставляння ніг конем на галопі,

³⁷ Д'ЯКОВ А., КИЯК Т., КУДЕЛЬКО З. «Основи термінотворення». Київ, Видавничий дім «КМ Academia», 2000. ISBN 966-518-047-9

³⁸ ГРИЩЕНКО А., МАЦЬКО Л., ПЛЮЩ М., ТОЦЬКА Н., УЗДИГАН І. «Сучасна українська літературна мова». Київ, «Вища школа», 2002. ISBN 966-642-092-9

прикуска – шкідлива звичка коня ковтати повітря ротом, *бочити* – непрямолінійний рух коня на всіх аллюрах, *свічити* – вставання коня на диби, *закидка* – зупинка коня безпосередньо перед бар'єром (у конкурі) та ін.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

3. Тематична група: амуніція коня

Амуніція – сукупність речей (крім одягу і зброї), що становлення спорядження військовослужбовця, а також військового спорядження коня.

В контексті кінного спорту перш за все мова йде про шкіряні вироби, створенні для комфортної їзди верхи. Для коня перш за все – це сідло, попруга, вуздечка. Також сюди відносимо різні текстильні вироби створенні для захисту спини коня від тиску та натирання сідлом (підсідельник), бинти для захисту ніг під час тренувань та інше. Розглянемо походження таких слів цієї категорії:

1) **Попру́га** – походить від праслов'янського «prǫgъ» - смуга, край. Слово має спільнослов'янське походження.

Popruh – походить зі словацького «poruh». Пряме запозичення зі слов'янської мови.

-це частина кінської зброї – широкий ремінь, що його затягують попід черевом коня, закріплюючи сідло (чи сіделко). В чеській мові також – пояс, яким до спини кріпиться ноша (рюкзак).

2) **Попона** – походить від праслов'янського «poropa» - завіса. Слово має спільнослов'янське походження.

Deka – походить від старочеського «dek», словацькою deka від середньовісньонімецької decke - це покривало для коня та деяких інших тварин; використовується також для покривання возів, саней і т. ін.

3) **Бинти** – походить від німецького Binde – «пов'язка, бант». Опосередковане запозичення з німецької (не слов'янської мови) через російську мову.

Bandáž – походить від германського bander «в'язати». Пряме запозичення з неслов'янських мов.

-(в кінному спорті) довга стрічка виготовлена переважно з флісу, що намотується на ногу коня, з метою захисту та підтримки сухожилок.

- 4) **Уздечка (узда, вузда, вуздечка)** – походить від праслов'янського uzda. Слово має спільнослов'янське походження.
- Uzda** – споріднене з латинським augeae «вудило», де aus «вуста», а закінчення -da, перейняте зі слова близького за значенням brzda. Запозичине слово не слов'янського походження.
- це частина зброї – ремені з вудилами та поводями, що їх надівають на голову коневі.
- 5) **Недоуздок** – похідне від слова «узда». Праслов'янського походження. Засвідчене в багатьох слов'янських мовах .
- Ohlávka** – походить від праслов'янського «golva». Слово має спільнослов'янське походження.
- це вуздечка без вудил та з одним поводом.
- 6) **Сідло** – походить з праслов'янської (sedьlo або sedьlo). Слово має спільнослов'янське походження.
- Sedlo** – походить з індоєвропейської через спільнослов'янську та праслов'янську. Слово має спільнослов'янське походження.
- це упряж для їзди верхи – сидіння для вершника, яке прикріплюють на спині коня, мула і т. ін.
- 7) **Підсідельник** – прийменник під загальноприйнятої етимології немає. Висловлювалось припущення про спорідненість з іменником «під». Частина -сідельник, як і слово «сідло» має спільнослов'янське походження.
- Вольтра́п** – ймовірно запозичення з німецької Waltrappe, через російську Вальтрап. Опосередковане запозичення з не слов'янської мови. (використовується у значенні «підсідельник»)
- Podsedlová dečka** – прийменник – rod є праслов'янського походження. Частина - sedlová похідна від слова «sedlo», має таке ж походження. Слово dečka має теж саме походження що і «deka», але вживається у зменшувальній формі.
- це шматок повсті або грубого полотна, що його підкладають під сідло. В українській мові також може означати ремінь для кріплення сідла.
- 8) **Мундштук** – походить з німецької мови та складається з основ іменників Mund «рот» та Stück «кусень, шматок». Пряме запозичення з неслов'янської мови.

Drezurní páka – словосполучення, що складається з двох частин, слово *drezuga* є прямим запозиченням з німецької «*dressur*». *Páka* скоріш за все виникло шляхом неправильної депрефіксації у слові *oračiti*, що в свою чергу є похідним від слова *orak*, яке є праслов'янського походження.

- це додаткові залізні вудила з підйимальною розпинкою біля піднебіння, за допомогою яких легше правити конем.

9) **Трензель** – запозичення з німецької мови *trense* «кінська вуздечка», походить від гол. ст. *trensse*, джерелом якого є ісп. *trenza* «коса» (з волосся), що бере початок з пізньолатинського *trinicare* «сплітати з трьох вірвовок». Запозичення з неслов'янської мови.

Stihlo – ймовірно похідне від «*stíhati*», яке в свою чергу утворилось від праслов'янського *stigo*. Слово має спільнослов'янське походження.

- Це металеві вудила для управління конем за допомогою натискання на язик і кути рота.

10) **Тренчик** – пряме запозичення з російської мови (слов'янської).

Řemínky na ostruhy – **řemen** походить від праслов'янського *gemu*, **na** походження є скоріш за все займенниковим, **ostruhy** – сучасний вигляд ймовірно зумовлений дисиміляцією двох *o*. Походить від праслов'янського *ostroga*.

В даній тематичній групі, шість слів українською мовою: «попруга», «попона», «вуздечка», «недоуздок», «сідло» та «підсідельник» мають спільнослов'янське походження. «Тренчик» є слово напряму запозичене з російської мови, має слов'янське походження. Натомість слова «мундштук», «трензель», «бинти» мають європейське (німецьке), неслов'янське походження. Можемо зробити висновок, що в даній категорії переважають слова спільнослов'янського та слов'янського походження, а майже третину складають слова німецького походження, два з яких запозичено напряму та одне опосередковано.

Чеською ж мовою, терміни «*ohlávka*», «*sedlo*», «*řemínky na ostruhy*», «*stihlo*», «*poruh*», «*deka*» та «*podsedlová dečka*» мають слов'янське походження. Дещо складніша ситуація з «*drezurní páka*», тут маємо комбінацію слів не слов'янського та слов'янського походження. Слова «*uzda*» та «*bandáž*» мають європейське (німецьке) походження. Можемо зробити висновок, що і тут переважають слова

слов'янського походження, а на другому місці за поширенням – слова європейського походження.

4. Тематична група: одяг та амуніція вершника

Окрім звичайного одягу (кофта, кепка, куртка) який не виконує жодних специфічних функцій необхідних саме у кінному спорті, існує також одяг який пристосований саме для їзди верхи. Сюди можемо віднести спеціальні рукавиці, створені для того щоб запобігти натиранню рук вершника поводом, а також для кращого відчуття його вершиком. А також, спеціальні штани (бріджі), особливість яких полягає у вставці з внутрішньої сторони стегна для кращого прилягання до сідла. Вставка може бути шкіряною, замшевою або силіконовою. Футболки для вершників також мають бути особливими, йдеться про футболку – поло с високим коміром та рукавами для захисту від сонця. Розглянемо походження таких слів цієї категорії:

1) **Жилетка** – запозичення з французької мови *gilet*, можливо, через посередництво іспанського *jileco* та арабського *jaleso* «плащ, куртка», зводиться до турецького *yelek* «жилет». Пряме запозичення з неслов'янської мови.

Vesta – скоріш за все з французької *veste*, через німецьку *weste*. Опосередковане запозичення з неслов'янських мов.

- це вид чоловічої одягу без коміра та рукавів, яку одягають під піджак чи інший верхній одяг. Також вид жіночої одягу без рукавів, яку одягають на блузку або сукню.

2) **Куртка** – запозичене через польське та угорське *kurta* «короткий» посередництво з латинської мови *curtus* «короткий, обрізаний, неповний», споріднене з праслов'янським *kortъkъ*, українською «короткий»; припущення про походження з турецької *kürtâ* «короткий одяг» - менш прийняте. Опосередковане запозичення з неслов'янської мови.

Bunda – як і словацьке *bundaš*, запозичене з угорської *bunda*. Пряме запозичення з неслов'янської мови.

- це короткий верхній одяг, що наглухо застібається.

3) **Кофта** – очевидно, запозичення з якоїсь германської – скандинавської або (нижньо)німецької мови; безпосереднім джерелом для запозичення для

слов'янських та скандинавських мов вважають німецьку мову. Пряме або опосередковане запозичення з неслов'янських мов.

Mikina – перше (з кінця 50-их років) «блуза з чесаного, поліамідного волокна», утворилося від торгової марки такої блузи чи пуловеру МІКІ (ймовірно від ім'я Michael).

- Це короткий (переважно нижче пояса) жіночий одяг. Рідше вживається у значенні короткого, теплого, жіночого пальто.

4) **Рукавиці** – походить від праслов'янського гґка «рука», споріднене з латинським *gankà*. Слово спільнослов'янського походження.

Rukavice – також має походження від праслов'янського гґка «рука», споріднене з латинським *branca tlapa*.

- це виріб з цупкої теплої тканини, шкіри, вовняних ниток, хутр і т. ін. з відділенням (для великого пальця), якого надягають на кисть у холод або під час роботи.

5) **Пояс** – походить від праслов'янського *rojasъ*, похідне від *rojasti* «оперізувати», утвореного за допомогою префікса *ro-* від дієслова **jasati*.

Rás – також має праслов'янське походження, утворилось шляхом злиття букв зі слова *rojasъ*.

- це шкіряна, матер'яна, в'язана і т. ін. довга смуга для підперізування одягу в стані.

6) **Фрак** – запозичення з французької мови *frac* через англійську *frock* «сюртук». Опосередковане запозичення з не слов'янської мови.

Frak – ймовірно германського походження, німецьке «Frack», англійське «frock», французьке «froc». Запозичення з неслов'янських мов.

- це чоловічий двобортний одяг у талію, з вирізаними спереду полами та довгими фалдами ззаду, що його одягають в урочистих випадках, на офіційних учтах, для виступу на концертах і т. ін.

7) **Шолом** – походить з праслов'янського *šelmъ*, що в свою чергу є древнім запозиченням з германських мов; існують також спроби пояснення слова як споконвічного слов'янського, пов'язаного з праслов'янським *x'ľmъ*. Опосередковане запозичення з германських мов через слов'янські.

Helma – пряме запозичення з середньовісньонімецької helm. Пов'язане з hala, що в свою чергу походить з германських мов і запозичене через французьку.

- це спеціальний головний убір, що застосовується у військовій справі, на виробництві, в спорті, побуті для захисту голови й шиї від поранень, травм, холоду, сонячного проміння, опіків т. ін.

8) **Циліндр** – запозичення з латинської мови, можливо, через посередництво німецької Zylinder та французької cylindre.

Cylinder – походить з латинського cylindrus, яке в свою чергу пішло від грецького kýlindros від kylíndō «кочусь».

- це високий твердий чоловічий капелюх з невеликими твердими полями, що має форму такого тіла.// Жіночий капелюшок тієї самої форми.

9) **Хлист** – східнослов'янське утворення, пов'язане з «хлистати»; через чергування голосних споріднене з «хлюст»; звуконадслідувальне утворення, пов'язане з основами праслов'янської *xlast-/xlest- «лити, литися, прориватися потоком».

Вічік – походить від спільнослов'янського віс.

- це прут або ремінний батіг, що використовується для верхової їзди, дресирування звірів і т. ін.

10) **Чоботи** – розглядається як запозичення з тюркських мов; татарське *чабата* «личак», башкирська *сабата*, походження яких невідоме (можливо від перської čabatan). Пряме запозичення з неслов'янських (тюркських) мов.

Воту – перейняте у 14 столітті з французького botte.

- це рід взуття з досить високими халявами.

В даній тематичній групі, маємо чотири слова слов'янського походження: «рукавиці», «пояс», «шолом» та «хлист». Три слова європейського походження: «жилетка», «фрак» та «кофта»(французького та німецького), два слова які походять з класичної (латинської) мови: «куртка», «циліндр», та одне слово тюркського походження – «чоботи». У висновку можемо сказати, що в даній категорії переважають слова не слов'янського походження, а саме запозичення

з європейських та класичної мови, в той час як слів зі слов'янським походженням – меншість.

Чеською ж мовою, в порівнянні з українською, лише терміни «rukavice», «pás» та «bič» мають слов'янське походження. Натомість слова «vesta», «bunda», «frak», «helma» та «boty» мають європейське походження (французьке, германське, угорське), одне слово має латинське походження. Найцікавішим є слово «mikina», яке походить від назви торгової марки. Можемо зробити висновок, що термінологія цієї категорії, чеською мовою, в основному складається зі слів запозичених з європейських мов, а слів слов'янського походження – меншість.

5. Тематична група Змагання та тренувальний процес

- 1) **Олімпіада** – запозичення з грецької мови, від Ολυμπος (назва гірських хребтів, місце перебування богів).
Olympiáda – походить від грецького olympiás «олімпійські ігри».
 - це міжнародні спортивні змагання, які влаштовуються раз на чотири роки за зразком олімпійських ігор у Стародавній Греції.

- 2) **Трибуна** – запозичення з французького tribune через італійське tribuna. Зводиться до латинського tribūna.
Tribuna – з італійської tribuna. Ще, можливо, з німецького tribüne та французького tribune. Також зводиться до латині.
 - це споруда на стадіонах, площах і т. ін. здебільшого розташованого уступами вгору рядами місць для глядачів або осіб, що приймають паради.

- 3) **Тренер** – запозичення з англійської мови, зводиться до французького traîner, джерелом якого є латинське trahere «тягти».
Trenér – з англійського «train», французького traîner, та латинського trahere.
 - це фахівець, що керує тренуванням спортсменів із певного виду спорту.

- 4) **Жокей** – походить від англійського jockey.
Žokej – походить з англійського jockey.

- це професійний їздець на кінних перегонах; Той, хто доглядає і дресирує скакових коней.

5) **Конкур** – походить від французького Concours Hiprique «кінні змагання».

Skoky – походить від праслов'янського съкокъ.

- це вид кінного спорту, що полягає у подоланні штучних і природніх перешкод; змагання з цього виду спорту.

6) **Иподром** – запозичення з французької hippodrome, що в свою чергу походить від латинського hippodromus, яке зводиться до грецького ιπποδρομος «місце кінних змагань».

Dostihové závodiště – stíhat походить від праслов'янського stignoti. Závodiště від závod старочеського походження.

7) **Маршрут (в конкурі)** – походить з німецької marschrout.

Parkúr – походить з французького «parcours».

- це заздалегідь визначений шлях проходження, їзди тощо.

8) **Вершник** – походить від праслов'янського v'rxъ, від кореня *uer-s- «підвищене місце».

Jezdec – походить від праслов'янського jazditi.

- це людина, що їде верхи на коні.

9) **Тоталізатор** – походить від французького totalisa-teur.

Sázky – походить від праслов'янського sad-ja-ti.

- це гра на гроші під час перегонів.

10) **Стипль – чез (стіплчейз)** – походить від англійського steeple, де steeple – дзвіниця, а chase – гонитва.

Steeplechase – пряме запозичення з англійського steeplechase.

- це скачка по перетятій місцевості, до заздалегідь визначеного пункту, наприклад до дзвіниці яку видно здалеку.

В даній тематичній групі маємо чотири слова французького походження (трибуна, конкур, іподром), три слова англійського походження (тренер, жокей, стипль – чез), і по одному запозиченню з грецької (олімпіада) та німецької (маршрут) мов. Щодо слів слов'янського походження, визначено лише одне слово праслов'янського походження (вершник). Можемо зробити висновок, що в даній категорії переважають слова слова європейського походження, а друге місце за поширеністю між собою розділили класичні та слов'янські мови.

На відміну від української мови, серед чеських відповідників, більш популярні запозичення зі слов'янських мов (skoky, jezdec, sázky, dostihové závodiště), немало запозичень і з європейських мов (tribuna, trenér, žokej, steeplechase, parkúr), запозичення з класичних мов було знайдено лише одне – olympiáda. Можемо зробити висновок, що термінологія цієї категорії, чеською мовою, складається в першу чергу із запозичення з європейських мов, на другому місці за поширеністю маємо запозичення зі слов'янських мов, і зовсім не поширеними, але присутніми є запозичення з класичних мов.

6. Тематична група: конярство

1) **Кінь** – очевидно становить етимологічну єдність з праслов'янським *komъ* «кінь». Так само і українське «кобила» та праслов'янське *kobyła*, але взаємний фонетичний стосунок цієї групи слів поки що задовільно не з'ясований.

Кůň – немає ясної етимології, часто пов'язується з праслов'янським *kon'ь*.

- це велика свійська однокопита тварина, яку використовують для перевезення людей та вантажів.

2) **Жеребець** – походить від праслов'янського *žerbъ*.

Hřebec - походить від праслов'янського *žerbę*, ймовірно є пов'язане з грецьким *bréfos*.

- це самець кобили.

3) **Кобила** – походить з праслов'янського *kobyła*.

Kobyła – зазвичай пов'язується з латинським *caballus* або грецьким *kabállēs*.

- це самка жеребця; лошиця.

- 4) **Мерин** – запозичення з монгольських мов, з монгольської *mörin*.
Valach – перейняте слов'янами германське *walcha* як *volchъ*.
- це кастрований жеребець.
- 5) **Лоша** – вважається давнім запозиченням із тюркських мов, чуваською *laša* – кінь.
Hřibě – те саме походження що і *hřebec*.
- це маля коня.
- 6) **Мул** – запозичене з латинської мови *mūlus*, можливо через посередництво західнослов'янських та германських мов.
Mul – походить з латинського *mūlus*.
- це свійська тварина, гібрид коня та осла.
- 7) **Віслук (осел)** – запозичення з готської або латинської мови через праслов'янську.
Osel - походить від праслов'янського *osъľь*.
- це свійська робоча тварина родини конячих.
- 8) **Табун** – запозичення з тюркських мов.
Stádo – походить від праслов'янського *stado*.
- це гурт копитних тварин (коней, оленів, верблюдів і т. ін.)
- 9) **Копито** – походить від праслов'янського *koruто*.
Kopyто - таке ж походження як і в українській мові.
- це рогове утворення в кінці ніг деяких ссавців.
- 10) **Хвіст** – загально визнаної етимології немає, пов'язується з праслов'янським *xvostatі* «бити, махати».
Ocas – достеменно походження невідоме, пов'язується з праслов'янським *ot-jaśь*.
- це придатак на задній частині тіла тварини, що являє собою хребта від крижової кістки.

В даній тематичній групі, у складі української термінології порівно розділились слова слов'янського та не слов'янського походження. До останніх належать три

слова запозичені з тюркських мов, і (ймовірно) два запозичення з класичних мов. У висновку можемо сказати, що в даній категорії порівно розділені запозичення зі слов'янських на неслов'янських мов.

Що стосується чеських відповідників даної категорії, то і тут слов'янське походження слів переважає, другою за поширеністю запозичень можна вважати латинську мову і найменш поширеними є запозичення з германських мов.

Висновки

В результаті проведеного дослідження, опираючись на результати отримані при аналізі вибраного матеріалу, можемо зробити наступні висновки.

Українська лексика, яка так чи інакше пов'язана з темою конярства та кінного спорту, формувалась під впливом найрізноманітніших мов. Сюди входять слов'янські мови (російська, праслов'янська), європейські мови (французька, німецька, італійська, англійська), класичні мови (латинська та грецька) та тюркські мови (монгольська, татарська, башкирська. До найбільших з кількісного погляду належать слов'янські та європейські запозичення, вони розділились порівно, а саме 16 та 16 з досліджених слів, відповідно. До найменших з кількісного погляду належать запозичення з класичних та тюркських мов, вплив яких також розділився порівну, а саме 4 та 4 слова, відповідно.

Такий значний вплив європейських мов на лексику кінного спорту можемо пояснити в першу чергу, місцями виникнення тих чи інших дисциплін, і як наслідок, амуніції коня та необхідної інфраструктури для занять цими видами спорту. Вплив слов'янських мов більш помітний у лексиці, що стосується конярства загалом. Назви тварин відповідно до їхньої статі, назви частин тіла та необхідного базового спорядження для взаємодії з конем – вся ця лексика в українській мові має переважно слов'янське походження.

Коли ми говоримо про термінологію кінного спорту в чеській мові, треба зазначити, що тут ситуація є дещо іншою. У зв'язку з тим, що деякі чеські відповідники, на відміну від українських термінів, складаються з двох слів (йдеться про терміносполучення), всього було досліджено походження 43

лексеми. Найбільшою є кількість термінів зі слов'янським походженням (старочеська, праслов'янська та словацька мови), а саме 23 слова. На другому місці, з кількісного погляду розташовані запозичення з європейських мов (німецька, французька, англійська), а от запозичень із тюркських мов не було виявлено взагалі. Натомість маємо 5 запозичень з класичних мов (грецька, латинська) і 1 лексему, що походить від назви торгової марки. Можемо припустити, що причини такого розподілу впливу на формування даної термінології, між мовами, зумовлено тими ж факторами як і в українській мові. В чеській мові, проте, не було виявлено запозичень із тюркських мов. Це ймовірно зумовлено історичним підґрунтям. Чеські землі не зазнавали набігів татаро – монгол, як це було на території України, відповідно не існувало ситуацій, в яких би міг відбутись процес запозичення лексики з цієї групи мов.

Узагальнююче порівняння термінології кінного спорту обох мов дає можливість зробити наступні висновки. У галузі конярства та кінного спорту, чеська мова має дещо більше запозичень зі слов'янських та класичних мов ніж українська, та навіть має слово, яке утворилось від назви торгової марки. В свою чергу, українська мова має перевагу у запозиченнях з європейських, а також тюркських мов. Останніх, немає в чеській мові взагалі.

Resumé

Cílem této bakalářské práce bylo srovnat terminologii jezdeckví v ukrajinském a českém jazykách. Toto téma jsem zvolila, protože v minulosti jsem byla jezdkyň, která se

přestěhovala z Ukrajiny do České Republiky a setkala se s potřebou naučit se taková specifická slova. Tato situace potlačila mě, jako studentku filologického oboru, vytvořit tento výzkum, který možná bude užitečný pro lidi, co se dostali do podobné situace jako já, a taky poslouží k prohloubení ukrajinsko – českých lingvistických vztahů.

Tato práce je napsána s využitím metody komparativní analýzy. Za předmět srovnávání byla zvolena terminologie jezdeckví, konkrétně její etymologie. Celý výzkum proběhl dle následujícího postupu. Nejdřív byl sestaven vlastní česko - ukrajinský mini – slovník termínů. Následně, sestavené páry termínů (ukrajinaština – čeština) byli rozdělené do několika tematických skupin, a pomoci etymologických slovníků a jiných internetových zdrojů zjišťoval se původ každého z nich. Na základě výsledků byli sepsané závěry o převládajícím původu slov v každé skupině a v každém jazyku.

K vyhledávání ekvivalentů termínů v ukrajinaštině a češtině byly použity stránky několika e-shopu s jezdeckými potřebami, a taky weby ukrajinské a české jezdecké federace. Jelikož nenašla jsem žádné podobné práce, lze předpokládat, že dosud nikdo se tímto tématem nezabýval, a to moji práci jen komplikovalo, jelikož jsem se nemohla opírat na nějaké předchozí práce kolegů.

Cela práce je rozdělena do dvou hlavních částí, a ty následně do dalších, menších kapitol. Teoretická část se skládá ze dvou polovin. První z nich je věnovaná historii jezdeckého sportu od zkrocení koně člověkem až po dnešní podoby jezdeckví. Také zde jsou uvedeny informace o chovu koní na Ukrajině. Počínaje prvními vojenskými hřebčínami, kde se chovali koně pro zásobování armády do moderních hřebčínů určených k chovu sportovních koní. Popisuje, jak se jezdecký sport na Ukrajině objevil, jak vypadal ve svých začátcích a jak následně se rozvíjel. Pozorností nejsou ochuzeny dostihová závodiště Ukrajiny, jejich historie a přínos klusáckým dostihům SSSR.

Druhá polovina teoretické části je věnována tématu terminologie, jak vědy a všem její částem jako: termín, jeho původ a charakteristika, způsoby vzniku apod. Tyto informace jsou aplikované a vysvětlené v kontextu jezdeckého sportu. Zkrátka vysvětlený pojem profesionalismus a uvedené jeho příklady související s tématem dané bakalářské práce.

Praktická část je hlavně zaměřená na výzkum původu dané terminologie v ukrajinském a českém jazykách, analýzu získaných údajů a jejich srovnání. Termíny, jejichž analýza se provádí, odpovídají konkrétním tematickým skupinám, například: výstroj koně, oblečení jezdce, závody a trénink atd. Ve finále je sepsaný hromadný závěr shrnující celou praktickou část a výsledky celého výzkumu.

Při hodnocení výsledků studie je třeba mít na paměti historický kontext vzniku terminologie jezdeckého sportu v daném jazyce, jelikož jeho vliv lze považovat za zásadní při formování daného lexika.

Список використаних джерел

Література

- 1) DUŠEK, Jaromír a kolektiv. Chov koní. Praha: Brázda, 2021. ISBN 978-80-209-0388-4.
- 2) OLSEN, Sandra. (2006). Early horse domestication on the Eurasian steppe. Documenting Domestication: New Genetic and Archaeological Paradigms, с. 245-269.
- 3) ВАКУЛЕНКО, Максим. «Українська термінологія: комплексний лінгвістичний аналіз». Івано – Франківськ: Фоліант, 2015, с.24. ISBN 978-966-02-7762-5.
- 4) ГОПКА Б. М., ХОМЕНКО М. П. та ПАВЛЕНКО П. М. «Конярство». Київ, «Вища освіта», 2004. ISBN 966-8081-19-6.
- 5) ГРИЩЕНКО А., МАЦЬКО Л., ПЛЮЩ М., ТОЦЬКА Н., УЗДИГАН І. «Сучасна українська літературна мова». Київ, «Вища школа», 2002. ISBN 966-642-092-9
- 6) Д'ЯКОВ А., КИЯК Т., КУДЕЛЬКО З. «Основи термінотворення». Київ, Видавничий дім «КМ Academia», 2000. ISBN 966-518-047-9
- 7) ЛЕОНТЬЄВА Л.М. Київський іподром, 1867 – 2007. Атмосфера, 2008. ISBN 978 – 966 1634 – 00 – 7
- 8) МОСІЄНКО А., БАС-КОНОНЕНКО О., БОНДАРЕНКО Л. та ін. Сучасна українська літературна мова: Лексикологія. Фонетика: підручник. Київ: Знання, 2010. ISBN: 978-966-346-826-6
- 9) ПОПОВИЧ Ю., БЯЛИК В. «Поняття термінології та терміносистеми в сучасній лінгвістиці». Том 31(70). № 2 Том 2, 2020, 206 – 211. [03.04.2024]. ISSN 2663-6077.
- 10) ХОХЛОВА Е. 5 причин поехать в Харьковский конный завод. Horses. 2020, № 47 (53), 91-94.

Інтернет – джерела

- 1) Jozef Malinovský. Top hřebci Cornet Obolensky a Comme Il Faut byli evakuováni z Ukrajiny. In: jezdcí.cz [online]. 09.03.2022. [18.01.24]. Dostupné z: <https://www.jezdci.cz/clanky/top-hrebci-cornet-obolensky-a-comme-il-faut-byli-evakuovani-z-ukrajiny/>
- 2) PRADAR.media. «ОЛИМПИАДА – 80: Ход конем». In: YouTube [online]. 14.10.22 [07.04.24]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=4p1bMxKqhXc&t=259s>
- 3) VELYKA, Larusa. [Шановні колеги!...] In: Facebook [online]. 22.01.24 [cit.2024 - 06 - 26]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/share/p/7ohaQMzWvDEhxGL3/>

- 4) ВОРОНОВИЧ З. «Львівський іподром: манеж потопає у болоті, лавки повиламувані...» 09.07.2020 [27.02.2024]. Dostupné z: <https://wz.lviv.ua/life/416089-lvivskiy-ipodrom-manezh-potopaie-u-boloti-lavky-dlia-hliadachiv-povylamuvani>
- 5) КЗ «ДЮСШ Буревісник» з кінного спорту. In: Facebook [online]. [27.2.2024]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/p/КЗ-ДЮСШБуревісник-з-кінного-спорту-100043331936089/>
- 6) КИРИЧЕНКО Віра. «Кінний спорт». In: «Енциклопедія сучасної України». 2013. [08.04.24] Dostupné z: <https://esu.com.ua/article-6920>
- 7) КОВАЛЕНКО Н. та ШЕРСТЮК Н. «Майбутнє українських іподромів». In: radiosvoboda.org. 25.06.10 [27.02.24] Dostupné z: <https://www.radiosvoboda.org/a/2082571.html>
- 8) КОПЫЛОВ, Владимир. [MARTYNIUS PKZ 130] In: Facebook [online]. 14. srpna 2023 [cit.2024–01-17]. Dostupné z: www.facebook.com
- 9) Леонтий Бугайчук. In: Facebook [online]. [cit. 2024 – 01 – 16]. Dostupné z: www.facebook.com
- 10) ПРОКОПІВ В. «Чотири Львівські іподроми». In: photo-lviv.in.ua [online]. 9.12.2015. [26.02.24]. Dostupné z: <https://photo-lviv.in.ua/chotyry-lvivski-ipodromy/>
- 11) Суспільне Харків. Евакуйовані коні з-під Авдіївки – у Харкові: як почувуються тварини, які вижили під обстрілами. In: YouTube [online]. 22.11.23 [cit. 2024 - 01- 16]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=uhTRmfHLI8U>
- 12) Михаил Кизимов. «Конный спорт. Кизимов Иван. Фильм Анны Папушевой «Последний чемпион». 2016 г.» In: YouTube [online]. 20.11.16 [7.4.2024]. Dostupné z : <https://www.youtube.com/watch?v=cWV2pcHFbCU>
- 13) Миколаївська обласна бібліотека для дітей ім. В.О. Лягіна. «Погановський Віктор Олександрович». [07.04.24]. Dostupné z: <https://www.laginlib.org.ua/moya-mykolayivshhyna/chest-i-slava-sportyvnoyi-mykolayivshhyny/sportsmeny-olimpijtsi/poganovskyj-viktor-oleksandrovych/>
- 14) [online] Dostupné z: <https://elearn.nubip.edu.ua/mod/book/tool/print/index.php?id=181096>
- 15) [online] Dostupné z: <http://efu.org.ua/federation/history/#2>
- 16) [online] Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20111107005105/http://victoria.lviv.ua/portfolio/ipodrom/photo.html>
- 17) [online] Dostupné z: <https://www.instagram.com/ksk.viktoria/reels/>
- 18) [online] Dostupné z: https://pkz.dp.ua/?page_id=480
- 19) [online] Dostupné z: <https://horses.dp.ua/vestfalskij-kering-pokorilsya-loshad/>

- 20) [online] Dostupné z: <http://paradeallure.com/about/>
- 21) [online] Dostupné z: [EQS - jezdecké potřeby pro Vás a Vašeho koně - Equiservis.cz](http://EQS-jezdecke-potreby-pro-Vas-a-Vaseho-kone-Equiservis.cz)
- 22) [online] Dostupné z: [Кінний магазин La Cherie \(la-shop.com.ua\)](http://Kinnyj-magazin-La-Cherie-la-shop.com.ua)
- 23) [online] Dostupné z: [Úvodní stránka | Bukefalos s.r.o.](http://Uvodni-stranka-Bukefalos.s.r.o)